LAUSUNTO

Helsinki 21.10.2021

EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: Hallituksen esitys HE 129/2021 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 234 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä 75 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Päivi Nykyri, paivi.nykyri@soste.fi , 0456576769

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta asiantuntijalausuntoon ja suulliseen kuulemiseen.

LAUSUNTO

SOSTE pitää kannatettavana lakiehdotuksen tavoitetta lisätä vanhempainvapaiden ja hoitovastuun jakautumista nykyistä tasaisemmin molempien vanhempien kesken.

Esitetty raskausrahan ja vanhempainpäivärahan muodostama kokonaisuus pidentäisi perhe-etuuksien kokonaispituutta. Esitysluonnos lisäisi joustoja ja vanhempien valinnanvaraa olennaisesti verrattuna aiempaan. Joustot helpottaisivat perheiden mahdollisuutta rakentaa toimivaa arkea erilaisissa elämäntilanteissa.

Odotettava myönteinen muutos on, että isien osuus vanhempainvapaiden käytöstä kasvaisi. Uudistuksella on odotettavissa perheiden hyvinvointia sekä vanhempien tasa-arvoa lisääviä vaikutuksia niin hoitovastuun jakamisessa kuin työelämään osallistumisessa. Kokonaisuutena pidempi perhevapaa tulee nähdä investointina lapsen ja koko perheen hyvinvointiin.

Uudistus parantaisi isien ja yhden vanhemman perheiden asemaa selvästi. Muutos on erittäin tarpeellinen etenkin niiden isien kohdalla, jotka eivät asu lapsen kanssa. Yhdenvanhemman perheiden köyhyys on muita perhemuotoja yleisempää ja on erittäin kannatettavaa, että heidän asemaansa kohennetaan.

On hienoa, että uudistuksen lähtökohdaksi on haluttu ottaa perheiden monimuotoisuus ja erilaisten perheiden yhdenvertaisuus. Lapsen oikeus tulla hoidetuksi kotona vanhempiensa kanssa yhtäläisen ajan perhemuodosta riippumatta on hyvä lähtökohta uudistukselle. Myönteistä on turhien sukupuolittuneiden termien karsiminen etuuslainsäädännöstä.

1) **Kommentit ehdotuksen jatkovalmistelussa tehdyistä muutoksista**

Ensimmäisellä lausuntokierroksella SOSTE kohdisti huomion ehdotuksessa esitettyihin heikennyksiin niissä perheissä, joissa tilanne jo lähtökohtaisesti on haastava. SOSTE myönteisenä toteaa, että sen esitykseen tekemiä muutosehdotuksia on jatkovalmistelussa huomioitu ja tuotu tähän esitykseen:

> **Lapsikuolemaperheiden osalta** esitys koskien oikeutta synnyttäneen vanhemman yhtäjaksoiseen raskaus- ja vanhempainrahan pituuteen niillä vanhemmilla, joiden lapsi syntyy kuolleena sen jälkeen, kun 154 raskauspäivää on tullut täyteen, palautettiin nykytasolle 84 arkipäivästä 105 arkipäivään.
>
> Myös toisen vanhemman oikeutta vanhempainrahaan alennetusta 12 arkipäivästä korotettiin. Jos lapsi syntyy kuolleena, vanhempainrahaa voitaisiin maksaa enintään 24 arkipäivältä välittömästi synnytyksen jälkeen. Vanhempainrahaa voitaisiin siten maksaa hieman pitemmältä ajalta kuin nykyisin isyysrahaa. Lapsen syntyessä kuolleena tai kuollessa myöhemmin vanhempainrahakauden aikana vanhemmat voisivat siten

saada samalta ajalta vanhempainrahaa myös yli 18 arkipäivän ajalta ja riippumatta siitä, ovatko he jo aiemmin käyttäneet vanhempainrahaa yhtäaikaisesti.

Vanhemmat, joita kohtaa suuri suru ja jossa on mahdollisesti myös muita lapsia, tarvitsee tilanteessa kaiken tuen ja ymmärryksen vaikeassa tilanteessa. Edellä esitetyt muutokset ovat välttämättömiä.

Monikkoperheiden osalta jatkovalmistelussa on kaksosperheessä vanhempainrahan tai raskaus- ja vanhempainrahan samalta ajalta maksettavien päivien lukumäärä nostettu 90 päivästä 96 päivään, joka vastaa nykytasoa. Kaksosperheiden yhtä aikaa pidettävän perhevapaajakson pidentäminen on tärkeää, koska monikkoperheissä kahta vanhempaa tarvitaan etenkin alkuvaiheessa. Perheessä voi myös syntyneiden kaksosten lisäksi olla muita lapsia, mikä myös lisää tarvetta kahden vanhemman läsnäololle.

Osa-aikatyön tekemistä vanhempainrahakaudella muutettiin jatkovalmistelussa siten, että yksi osittaisena maksettu vanhempainrahapäivä vastaa puolikasta vanhempainrahapäivää päivien kokonaislukumäärässä aiemmin esitetyn kokonaisen vanhempainpäivärahan sijaan. Muutos lisää järjestelmän joustavuutta ja houkuttavuutta osa-aikatyön tekoon.

2) Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus varhaiskasvatukseen alkaisi jatkossa sen kalenterikuukauden alussa, jona lapsi täyttää yhdeksän kuukautta. Oikeus samaan varhaiskasvatuspaikkaan säilyisi, vaikka lapsi on poissa varhaiskasvatuksesta sinä aikana, jona lapsen hoidosta maksetaan sairausvakuutuslain mukaista vanhempainrahaa. Ehtona on, että poissaolo kestää yhtäjaksoisesti enintään 13 viikkoa ja se on ennalta ilmoitettu.

Molemmat ehdotukset ovat kannatettavia. Ne mahdollistaisivat lapselle tutun varhaiskasvatuspaikan ja vanhemmat voisivat hyödyntää vanhempainvapaitaan joustavasti.

SOSTE tuo esille sen, että samalla kun perheillä on valinnanvapaus lapsen hoidon vuorotteluun varhaiskasvatuksessa ja kotona vanhempainrahajaksolla, on myös huolehdittava varhaiskasvatuspalveluiden sekä määrällisestä että laadullisesta saatavuudesta. Varhaiskasvatuspalveluiden tulee vastata perheiden tarpeisiin ja pystyä toimimaan lapsen edun mukaisesti.

3) Työsopimuslaki

Työsopimuslain perhevapaita koskeviin säännöksiin tehtäisiin sairausvakuutuslain vanhempainpäivärahasäännösten edellyttämät muutokset. Lisäksi työsopimuslakiin ehdotetaan työelämän tasapaino -direktiivin täytäntöönpanosta johtuvia muutoksia.

Direktiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotetaan säädettäväksi työntekijän oikeudesta omaishoitovapaaseen.

Perhevapaat

Sairausvakuutuslakiin on uudistuksen myötä tulossa huomattavasti lisää joustoja. Työsuhteessa olevien osalta näiden muutosten hyödyntämismahdollisuuksia rajoittaa kuitenkin työsopimuslaki, johon joustoja esitetään rajatummin. Vanhempainvapaita voisi jatkossa käyttää enintään neljässä jaksossa, ja yhden jakson minimipituus olisi 12 päivää. Ennakkoilmoitusaika olisi kaksi kuukautta, paitsi jos vapaa kestää korkeintaan 12 päivää, se olisi yksi kuukausi.

Omaishoitovapaa
7b § Omaishoitovapaa

Pykälässä säädetään työntekijän oikeudesta omaishoitovapaaseen. Pykälän mukaan työntekijällä olisi kalenterivuoden aikana oikeus enintään viiden työpäivän pituiseen vapaaseen työstä henkilökohtaisen avun tai tuen tarjoamiseksi omaiselleen, joka tarvitsee työntekijän välitöntä läsnäoloa edellyttävää merkittävää avustamista tai tukea. Uudistus edistää työn ja omaishoidon yhteensovittamista.

Esitellyssä laissa on kuitenkin puutteita, jotka rajoittaisivat omaishoitovapaan käyttöä eivätkä vähentäisi työikäisten omaishoitajien taloudellisia riskejä.

Omaishoitovapaan käyttöön liittyen tukea tai hoivaa tarvitsevan henkilö rajataan kuuluvaksi työntekijän kanssa samaan talouteen. Määritelmä rajoittaisi perusteetta vapaiden käyttöä. Läheinen henkilö voi olla myös muu kuin omassa taloudessa oleva, joten hoidettavan määritteleminen samaan talouteen kuuluvaksi *ehdotetaan laajennettavaksi myös muuhun läheiseen henkilöön*.

Omaishoitovapaaseen ei esitetä korvausta, vaan vapaa olisi palkatonta. Omaishoitajat ja erityisesti naiset jäävät useammin pois työelämästä ansiotyön ja omaishoivan yhteensovittamisen hankaluuden takia. Riskinä on, ettei pienituloinen omaishoitaja pysty käyttämään subjektiivista lomaoikeuttaan.

Jotta ansiotyössä olevalla omaishoitajalla olisi parempi mahdollisuus jatkaa työuraansa, *omaishoitovapaaseen ehdotetaan sisällytettäväksi sairausvakuutuksesta katettu omaishoitoraha.*